

19. Ritzer G. The Mcdonaldization of society. Thousand Oaks, Calif. : Pine Forge Press, 1996. 265 p.
20. Waters M. Globalization. London ; N.-Y. : Routledge, 1995. xiv. 185 p.

УДК 008 : 299.512 (4 + 510)

Цапко О. М.

ЄВРОПЕЙСЬКА ТА КИТАЙСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНО – ЦІННІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

В статті розкриваються сутність і важливі проблеми культурно-ціннісної взаємодії європейської та китайської цивілізацій. Особливе місце в статті приділяється розкриттю ролі неоконфуціанства у сприйнятті китайською цивілізацією європейських цінностей.

Ключові слова: Великий шовковий шлях, цивілізація, неоконфуціанство, антропоцентризм, раціоналізм.

Цапко О. М. Европейская и китайская цивилизации в контексте культурно-ценностного взаимодействия. В статье раскрывается сущность и важные проблемы культурно-ценностного взаимодействия европейской и китайской цивилизаций. Особое место в статье уделяется раскрытию роли неоконфуцианства в восприятии китайской цивилизацией европейских ценностей.

Ключевые слова: Великий шелковый путь, цивилизация, неоконфуцианство, антропоцентризм, рационализм.

Oleg Tsapko. European and Chinese to civilization in a context in a civilized manner the valued cooperation. In the article basic essence and important problems open up in a civilized manner – the valued co-operation between European and Chinese civilization. The special place in the article is spared to opening of role of neconfusion perception by Chinese civilization of the European values.

Keywords: Great silk hobbles, civilization, neconfusion, anthropocentrism, rationalism.

На сьогоднішній день проблема культурно-ціннісної взаємодії європейської та китайської цивілізацій з площини наукової та культурологічної переросла в площину суто практичну і яка, як показує нам останній перебіг подій, може нести для нас відповідні не лише економічні, а й соціокультурні наслідки. В даному контексті ініціатором активізації цієї культурно-ціннісної взаємодії виступила Китайська народна республіка, яка є основним презентантом проекту Великого шовкового шляху як основної зв'язуючої ланки обох цивілізацій за загальною назвою «Один пояс, один шлях». За задумом авторів цього проекту, він повинен «відкрити нові шляхи співробітництва перед усіма сторонами світу, прагнути вирішити спільні проблеми, які стоять перед розвитком всього людства» [1]. Кінцевою метою реалізації проекту Шовкового шляху є сприяння розвитку всестороннього співробітництва між Китаєм та Європою, а також «реалізація спільного прагнення до стійкого миру та стабільного розвитку» як одного з основних

чинників культурно-ціннісної взаємодії європейської та китайської цивілізацій [2].

Питаннями культурно-ціннісної взаємодії обох цивілізацій займалися науковці та мислителі ще з найдавніших часів, однак їх конкретне наукове вивчення розпочалося в епоху Просвітництва. На сьогоднішній день найбільш відомими працями з цієї проблеми є роботи вітчизняних дослідників Ю. Павленка та Ю. Пархоменка, а також – російських вчених А. Іонова, П. Кожина та інших. Однак, незважаючи на серйозний науковий доробок вищезазначених вчених, важливі історичні аспекти культурно-ціннісної взаємодії європейської та китайської цивілізацій залишаються нерозкритими.

Сама ж культурно-ціннісна взаємодія європейської та китайської цивілізацій сягає своїми коріннями в глибину віків. Першою зв'язуючою ланкою між обома цивілізаціями, як зазначав у своїх щоденниках М. Періх, були кочові племена, які охоплювали обширну степову зону Євразійського материка [3, с. 24]. Однак, особливу роль в цьому процесі відіграв Великий шовковий шлях, що представляв собою найвідоміший торговельний маршрут старожитності й виник у перші сторіччя до нашої ери. Цим шляхом товари з Китаю потрапляли до Східної та Західної Європи, Близького Сходу, Північної Африки. Великий шовковий шлях є системою караванних доріг, що сполучають Євразію від Середземномор'я до Китаю і що служили в епоху давнини і середньовіччя вузловим пунктом для ведення торгівлі й діалогу культур Сходу і Заходу.

Найвідоміший «шовковий шлях» – це шлях, який розпочався ще в 138 р., коли із столиці династії Хань вийшов перший посольський караван, що супроводжував князя Чжан Цзяня, якого імператор У-ді послав у країни Заходу. Цей маршрут починався в Ханьській столиці на сході і закінчувався в столиці Римської імперії на заході. Окрім цієї дороги, є ще два менш відомі шовкові шляхи. Один з них починався в провінції Сичуань, перетинав провінцію Юань і тягнувся до північних теренів Бірми, а потім через річку Брахмапутра він тягнувся до кордонів Індії і йшов уздовж узбережжя найбільшої річки Індії – Гангу до Іранського нагір'я [4, с. 43].

У 1986 р. в місті Гуанхань провінції Сичуань на руїнах Саньсін археологи виявили декілька археологічних пам'яток, пов'язаних з культурою західної Азії і Афін. У тому числі в руки археологів потрапили золотий жезл завдовжки 142 см, священне дерево заввишки 4 м і декілька бронзових виробів. Археологи вважають, що ці пам'ятки є свідками часу початку торговельних контактів і обміну в межах шовкового шляху. Якщо припущення вчених правильні, то шовковий шлях між двома цивілізаціями сформувався більше трьох тисячоліть тому.

В даному контексті слід зазначити, що обидва культурні осередки – і європейський, і китайський, – зобов'язані своїм становленням і подальшим піднесенням неолітичній революції, яка спричинила перехід до землеробства і започаткувала не лише суспільні, а й ментально-культурні особливості

становлення обох цивілізацій [4, с. 46]. На специфіку тієї чи іншої цивілізації найбільше впливають природно-географічні та релігійні фактори.

Ядро європейської цивілізації формувалося в західній частині континенту, де природнокліматичні умови були досить сприятливими: півострівне розташування неподалік від теплої течії Гольфстріму, відносно тепла й коротка зима і тривале літо, оптимальна кількість атмосферних опадів, що робило непотрібною іригаційну систему землеробства і все, що з нею пов'язане, достатньо родючі ґрунти. З одного боку, це спонукало активно розвивати аграрне виробництво, а з іншого – робило його дуже ефективним. Як уже зазначалося, люди в усіх цивілізаціях вимушені пристосовувати знаряддя виробництва до існуючих природних умов. За різних умов складаються різні типи суспільно-виробничих технологій. На відміну від екстенсивної суспільно-виробничої технології, що набула поширення на Сході, в основі європейської цивілізації – інтенсивна технологія, спрямована на підкорення сил природи, на перетворення її відповідно до потреб людини, оволодіння глибинними, сутнісними сторонами природи аж до розщеплення атомного ядра з метою одержання енергії [5]. Ця технологія від початку зумовлювалася такими природними умовами, які висували підвищені, суворі вимоги до господарської діяльності людей (сезонність, один урожай, більше потреб у життєзабезпеченні тощо).

Вона характеризується наступними рисами:

- граничне напруження фізичних й інтелектуальних сил суспільства і кожної окремої людини;
- доцільна організація усього трудового процесу;
- підвищена увага до виконання трудових дій;
- постійне удосконалення засобів праці, засобів і методів впливу на природу;
- оволодіння глибшими закономірностями природи;
- безперервний розвиток знань про природу та використання їх у трудовому процесі.

Таким чином цивілізація, що базується на такій технології, має діяльний і навіть радикальний характер на відміну від тих цивілізацій, які тяжіють до пристосування і гармонійного співіснування з природою і важливою характеристикою яких є традиційність. Європейська цивілізація найбільше цінувала і цінує інновації, інноваційну діяльність. У свій час видатний французький філософ А. Бергсон зазначив передумови динамічного розвитку Європи: «...зусилля деяких людей створити нове і зусилля решти прийняти це нове і пристосуватися до нього» [4, с. 46].

Однією з провідних рис європейської цивілізації, сприйнятих від античності, є антропоцентризм, тобто визнання людини в ролі «центра світобудови». Ще у V ст. до н. е. давньогрецький філософ Протагор проголосив: «Людина є мірою всіх речей!». Згодом поняття «людина» зазнало складної еволюції: богоподібна людина античності, обране творіння Бога в Середньовіччі, богорівний індивід Ренесансу, вільна особистість.

Але говорити про європейську цивілізацію як цілісну систему ми можемо лише після того, як три найважливіші системоутворюючі процеси – феодалізації, християнізації та етнополітичної консолідації народів Європи – досягли певної зрілості. На сьогоднішній день більшість дослідників вважає, що за початкову точку існування європейської цивілізації слід брати час оформлення її територіально-політичного ядра – імперії Карла Великого (742-814 рр.). Це був франкський король Хлодвіг, а потім імператор з династії Каролінгів Карл Великий, чиї завоювання призвели до утворення великої імперії, а його політика сприяла формуванню феодальних відносин у Західній Європі, а також зміцненню позицій християнства. Імператору частково вдалося здійснити об'єднання земель на основі германських і романських цінностей, тому його часто називають «батьком Європи».

Важливим чинником, який сформував культурно-ціннісні основи сучасної Європи та європейців, стала Реформація – складний релігійний і соціальний рух, який набув форми боротьби проти всеосяжного панування католицької церкви в духовній, політичній та економічній сферах.

Протестантизм викликав суттєві світоглядні зрушення, які вплинули на економічний розвиток Європи. Апологет протестантизму, німецький богослов М. Лютер учив, що кожна людина має з максимальною серйозністю поставитися до своєї справи, свого покликання – орати землю, виготовляти ремісничі вироби, торгувати, учити дітей, керувати державою. Чим краще людина виконує свою справу, тим більше її діяльність до вподоби Богу [6, с. 12]. Ж. Кальвін наголошував, що саме успіх у земних справах, а не «добрі справи» – пожертви на церкву, обряди й індульгенції, за які католицька церква брала великі гроші, – є запорукою спасіння душі.

Серед факторів, які зумовили специфіку історичного розвитку європейської цивілізації, слід підкреслити її раціоналізм. Починаючи з XVI ст. у Західній Європі раціоналізується все: способи ведення господарства, соціальна і культурна сфери. Так, в економіці остаточно стверджується переконання, що все без винятку піддається кількісному обліку, що сприяє підвищенню рентабельності виробництва. Окрім того, протестантизм можна розглядати як форму раціоналізації самого християнства. Європейська цивілізація вже не була зацікавленою у простому відтворенні мудрості минулого. Вона почала сприймати себе як таку, що здатна до безкінечного розширення в галузі нового знання. Це, в свою чергу, послужило перевагам Європи над іншими цивілізаціями і на початкових етапах сформувало європоцентричний тип мислення і відповідне ставлення європейців до представників інших цивілізацій; зокрема це стосувалося і цивілізації китайської.

У наш час Європа складається з 48 держав, кожна з яких – зі своєю складною історією. І все ж можна вести мову про неї як про цілісність. Хоча на відміну від усіх інших цивілізацій вона відрізнялася більшою внутрішньою складністю, неоднорідністю та рухливістю. Як засвідчила історія, різноманітність культур давала імпульс до змагання, яке сприяло

контактам і взаємозбагаченню. Проте консолідуючим фактором в усі часи було усвідомлення: «Ми – європейці».

Щодо формування китайської цивілізації, то тут і по сьогоднішній день точаться дискусії. При цьому як китайські, так і зарубіжні науковці висувують найрізноманітніші версії. Останнім авторитетним дослідженням в цьому питанні є монографія професора Сюнь Чжоаня «Китай – змішане суспільство, що постійно змінюється». В цій роботі її автор доводить, що формування китайської самобутньої цивілізації відбулося шляхом міграції різних народів, які тоді населяли Азію, а саме так званих «північних» народів сюнну (гунів), монголів, тюрків тощо. Сам же розвиток китайської цивілізації проходив екстенсивним шляхом: від центру, а саме – центральної рівнини, – на північно-східні області сучасного Китаю [7].

Таким чином професор Сюй у своїй книзі презентує ідею культурного плюралізму, а саме доводить, що розвиток і процвітання китайської цивілізації є заслугою не якоїсь однієї особи або династії, а всього комплексу етнокультурних взаємовпливів, які зазнавала Китайська цивілізація.

У сприйнятті європейськими мислителями китайська цивілізація поставала своєрідною особливістю і навіть альтернативою європейській. Зокрема Ш. Монтеск'є зазначав, що тут «панує дух рабства, який пояснюється її географічними особливостями». Тому, на думку мислителя, влада в Китаї повинна бути «завжди деспотичною, і якби там не було такого крайнього рабства, то це призвело би до розвалу країни» [8, с. 266].

Ж. - Ж. Руссо відзначав цікаву особливість китайської цивілізації, яка, на його думку, мала спроможність поєднувати непоєднане, а саме – деспотизм з конфуціанською освіченістю китайських чиновників, рівних яким в Європі не було [9, с. 15].

Загальний підсумок ставлення європейських інтелектуалів до китайської цивілізації ми знаходимо у праці К. Вольнея «Руїни, або Роздуми про революції імперій». На його думку, китайська цивілізація поринула у глибоку пітьму. «Китайці, огрубілі від деспотизму правлячого за допомогою бамбукових палиць класу, засліплені астрологічними марновірствами, сковані непорушними збірками звичаїв та традицій, повною непридатністю системи своєї мови і особливо погано побудованої писемності, видаються мені народом-автоматом з їхньою потворною цивілізацією» [10, с. 62].

В основі китайської цивілізації лежать давні філософські системи даосизму і конфуціанства, які відіграли помітну роль і у процесі активізації культурно-ціннісної взаємодії між європейською та китайською цивілізаціями.

Зокрема створене на основі конфуціанських ідей в XI ст. неоконфуціанство відразу запрезентувало себе як одна із найбільш відкритих для сприйняття досягнень інших культур інтелектуальних течій. Основоположниками неоконфуціанства вважають «п'ять мудреців» епохи Сун, а саме Чжоу Дуна, Шао Юна, Чжан Цзяна, Чен Хао і Чен [11, с. 74].

Саме неоконфуціанство у XVI ст. стало запозичувати здобутки європейської інтелектуальної традиції, і в першу чергу це стосувалося

християнських цінностей. Так, один з відомих неоконфуціанців Сюй Гуанци допомагав італійському єзуїту Маттео Річі перекладати на китайську мову «Початки геометрії Евкліда». Згодом під впливом європейських наук Сюй Гуанци пише свої наукові трактати прагматичного характеру, до числа яких відносяться «Думи», які були викладені в шести прописах із «Канонів поезії», «Відмінності і подібності у вимірах», «Гідротехнічні методи Великого Заходу», «Стандартні обчислювання квадратного кореня» тощо [11, с. 75].

Велику організаційну діяльність розгорнув Ян Тиньюнь, який в м. Ханчжоу у XVI ст. заснував першу християнську общину. Крім того, він написав і цілий ряд богословських трактатів: «Записана проповідь про святу воду», «Світло з небес» тощо [5]. Зусилля Яна Тиньюня були направлені на захист християнства та примирення його з китайськими традиціями, що ще більше зближувало європейських місіонерів з неоконфуціанцями.

В 1615 р. Ватикан дозволив китайським священикам на літургії і при відправленні таїнств використовувати замість латини китайську мову. Процес інтенсивного культурного взаємообміну перервався в 1644 р. у зв'язку з маньчжурським завоюванням Китаю.

В подальших століттях процес культурно-ціннісної взаємодії обох цивілізацій не припинявся, незважаючи на всі історичні перипетії. В сучасних умовах глобалізації, яка призвела до активізації культурно-ціннісних зв'язків між різними культурами світу, а також до посилення економічної могутності та впливу КНР, перетворивши цю державу на одного із найбільш впливових світових гравців, культурно-ціннісний обмін між європейською та китайською цивілізаціями набув нового спрямування.

15 травня 2017 р. в Пекіні відбувся міжнародний форум під назвою «Один пояс – один шлях». На ньому виступив нинішній лідер Китаю Сі Цзенпін. У своїй промові він зокрема зацентрував увагу присутніх на тому, що «Шовковий шлях – це проект цивілізаційний, інноваційний, і цифровий, і «зелений» одночасно». При цьому китайський керманіч зазначив, що світ зміниться, коли проект буде реалізовано у 2030 р. Крім того, Сі Цзенпін також підкреслив, що цей проект «наближає мрію Китаю про гармонійний світ» [7].

Розробляючи концепцію «Шовкового шляху», Китай також активно пропагує свої основні цивілізаційні цінності, до яких зокрема відносяться: взаємна довіра; взаємна вигода; рівність; взаємні консультації стосовно вирішення проблемних питань; повага до множинності та багатства різних культур; прагнення до спільного розвитку.

При цьому КНР проводить активну політику пропаганди своїх основних цивілізаційних цінностей, роблячи велику ставку, перш за все, на молодь. Зокрема організуються щорічні поїздки молоді в КНР. Крім того, майже по всіх країнах пострадянського простору діють інститути Конфуція та університет ШОС. Для пропаганди своїх цивілізаційних цінностей КНР щороку в середньому витрачає \$ 50 млрд.

Підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити ряд висновків:

- процес культурно-ціннісної взаємодії між європейською і китайською цивілізаціями має глибоку історію, яка сягає своїми витокami третього тисячоліття до нашої ери;
- протягом всієї історії між двома цивілізаціями були установлені міцні соціокультурні зв'язки, які в кінцевому результаті, незважаючи на складність взаємин, призвели до інтелектуального та культурно-духовного збагачення обох цивілізацій;
- на сьогоднішній день пропагована КНР ідея «Один пояс – один шлях» значно посилює соціокультурну взаємодію між європейською та китайською цивілізаціями, виводячи її на новий рівень.

Використані джерела та література:

1. Дэн Сициань. Укреплять дух Шелкового пути. Вместе строят Великий шелковый путь // Китай. 2014. №7 (105). С. 4.
2. Ван Ивэй. Мудрость Китая послужит мировому развитию // Китай. 2016. №9 (131). С. 4.
3. Рерих Н. Шамбала. М.: Евразия, 2017. 146 с.
4. Васильев Л. Социальная структура и социальная мобильность на традиционном Востоке / Классы и сословия в докапиталистических обществах Азии. Проблемы социальной мобильности. М., 1986. С. 42-49.
5. Кожин П. Китай на пути к возрождению // Китай. 2014. № 7 (105). С. 15
6. Гегель Г. Философия права. Спб., 1993. 480 с.
7. Чжан Цзывей. Вглубь истории формирования Китая // Китай. 2016. № 6 (128). С. 15.
8. Монтескье Ш. О духе законов / Избранные произведения. М.: Госполитиздат, 1955. 803 с.
9. Руссо Ж. – Ж. Рассуждения о науке и искусствах / Трактаты. М.: Наука, 1969. 704 с.
10. Вольней К. Руины, или Размышления о революции империй. М., 1928. 234 с.
11. Ионов А. Мудрость китайской науки // Китай. №9 (131). 2016. С. 74-75.

УДК 001.92 : 001.32 (4)

Мирончук О. А.

ЄВРОПЕЙСЬКА АСОЦІАЦІЯ ОРГАНІЗАТОРІВ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ЗАХОДІВ (EUSEA): НОВИЙ ДОСВІД І НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ НАУКИ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

В статті аналізується досвід Європейської асоціації організаторів науково-популярних заходів (European Science Events Association – EUSEA) з популяризації науки. Охарактеризовано основні форми та методи діяльності EUSEA в справі популяризації наукових досліджень. З'ясовано можливості поширення серед української наукової спільноти європейського досвіду формування науково світоглядних орієнтирів суспільства, а також простежено активні трансформації, які переживає зараз популяризація наукової діяльності. Проаналізовано типологію сучасних форм популяризації науки. Наведено власний практичний досвід у цій сфері, здобутий в ході